

**Przemysław Kulesza, *Imperium Franków i wikingowie. Władcy, wodzowie, wojownicy oraz działania wojenne w IX wieku*, Napoleon V, Oświęcim 2022, ss. 779.**

Przemysław Kulesza to polski historyk mediewista, związany jest z Wrocławiem. Specjalizuje się w historii wczesnego średniowiecza, ze szczególnym uwzględnieniem Skandynawii, państwa Franków oraz relacji między światem wikingów a chrześcijaństwem. Jego monografie koncentrują się na zagadnieniach dotyczących militariów, chrystianizacji, polityki dynastycznej i kultury materialnej Europy Północnej w IX i X wieku.

Do największych dzieł Przemysława Kuleszy należą: *Normanowie a chrześcijaństwo. Recepcja nowej wiary w Skandynawii w IX/X w.* (2007), publikacja koncentrująca się na procesie chrystianizacji krajów nordyckich, ukazująca zarówno działania misyjne, jak i społeczno-kulturowe przemiany, jakie zachodziły w związku z przyjęciem nowej religii przez elity skandynawskie; *Abbona. Wojny o miasto Paryż. Poemat heroiczny o krwawej zemście wikingów i męźnych czynach hrabiego Odon* (2023), tłumaczenie i opracowanie źródła łacińskiego z przełomu IX i X wieku, stanowiącego relację z oblężenia Paryża przez Normanów. Kulesza dostarcza tu nie tylko przekładu, ale również bogatej analizy historycznej i komentarza.

Natomiast *Imperium Franków i wikingowie. Władcy, wodzowie, wojownicy oraz działania wojenne w IX wieku* jest dziełem przełomowym w badaniach nad dziejami skandynawskich przywódców oraz burzliwych dziejów, bitew toczonych na terenach państwa Franków. Autor na ponad sześćuset stronach analizuje strategie wojskowe po stronie wikingów, ale również po stronie żołnierzy Karolingów, szczegółowo przybliża czytelnikowi uzbrojenie, posiłkując się również wieloma ilustracjami i zdjęciami oręża z wykopalisk z omawianego okresu historycznego.

Książka została przez autora podzielona na pięć rozdziałów, zawiera również wykaz skrótów i indeks postaci, mapy i plansze historyczne oraz bardzo obszerną bibliografię z podziałem na źródła oraz opracowania. Kolejne rozdziały zatytułowane są następująco: „Imperium Franków działania dyplomatyczne i militarne”, „De re militari Frankowie”, „Wikingowie wodzowie i wojownicy”, „De re militari wikingowie”, „Sursum calices w górę puchary. Kilka uwag o sztuce świętowania zwycięstwa i godnym upamiętnieniu poległych”.

Autor na kartach swojej książki, na stronach pierwszego rozdziału w ośmiu wyraźnie wyodrębnionych podrozdziałach, zatytułowanych imionami najważniejszych władców i dowódców epoki, takich jak Karol Wielki, Ludwik Pobożny czy Hrabia Henryk, przybliża szczegółowo działania militarne, polityczne i administracyjne podejmowane przez państwo Franków w celu zahamowania i odpierania najazdów wikingów. Każdy z tych rozdziałów koncentruje się na konkretnym okresie i osobie, ukazując nie tylko przebieg kampanii obronnych, ale również mechanizmy zarządzania zagrożeniami regionami, rozwój systemu umocnień, reorganizację wojsk oraz dyplomatyczne próby wpływania na kierunki ekspansji Normanów. Dzięki temu czytelnik otrzymuje pełny obraz ewolucji frankijskiej odpowiedzi

na dynamicznie zmieniające się zagrożenie ze strony ludów północy. Na szczególną uwagę zasługuje siódmy podrozdział tego rozdziału, poświęcony jednemu z najsłynniejszych najazdów w dziejach Franków – oblężeniu Paryża przez wikingów w 885 roku. Autor wnikliwie analizuje nie tylko przebieg samego oblężenia, ale również taktyczne i psychologiczne aspekty obrony miasta. Centralną postacią tego fragmentu narracji jest król Odo, który mimo młodego wieku objął dowództwo nad obrońcami i z niezwykłą determinacją organizował opór przeciwko przeważającym siłom wikingom. Szczególnie interesujące są opisy jego motywacyjnych przemówień, które miały zagrzewać mieszkańców i żołnierzy do wytrwałości w walce. Kulesza podkreśla, że postawa Oda nie tylko ocaliła miasto, ale także miała ogromny wpływ na jego późniejszy autorytet polityczny i drogę do korony. Dzięki barwnemu i jednocześnie źródłowo ugruntowanemu opisowi ten fragment książki stanowi fascynujące studium nie tylko wojskowości epoki karolińskiej, ale również ducha oporu i znaczenia przywództwa w obliczu ekstremalnego zagrożenia.

Drugi rozdział książki *Imperium Franków i wikingów* stanowi jedno z najbardziej kompleksowych opracowań dotyczących strategii militarnej Franków w okresie zagrożenia wikingów. Autor w ośmiu starannie skonstruowanych podrozdziałach przedstawia różnorodne aspekty wojskowości karolińskiej, ukazując zarówno przygotowania, jak i realia bitewne epoki. Szczególną uwagę poświęca roli floty karolińskiej, podkreślając, że to właśnie kontrola nad szlakami wodnymi była kluczowa w walce z mobilnymi oddziałami wikingów, operującymi głównie drogą rzeczną.

Kulesza z dużą precyzją omawia także istotność zwiadu i systemu informacji, który umożliwiał szybkie reagowanie na zagrożenia oraz skuteczne manewrowanie wojskiem. Na szczególne wyróżnienie zasługuje fragment poświęcony miastom i ich fortyfikacjom. Autor nie tylko analizuje ich architekturę obronną, ale i przedstawia sposoby organizacji obrony przed niespodziewanymi atakami łupieżców z Północy przez mieszkańców i garnizony. Opisuje też, jak dużą rolę odgrywały lokalne inicjatywy obronne oraz adaptacje starych struktur rzymskich do nowych potrzeb militarnych.

W końcowej części rozdziału autor podejmuje ważną i często kontrowersyjną kwestię wypłacania trybutów. Kulesza ukazuje, jak polityka „kupowania pokoju” przez frankijskich władców wpływała zarówno na skuteczność obrony, jak i na morale społeczeństwa. Rozdział zamyka się przedstawieniem danych liczbowych dotyczących sił zbrojnych: liczebności wojsk, struktur organizacyjnych, a także typowego uzbrojenia używanego przez frankijskich żołnierzy. Dzięki temu czytelnik otrzymuje pełen obraz militarnego potencjału państwa karolińskiego oraz realiów, z jakimi mierzyło się ono w obliczu wikingów.

Trzeci rozdział książki skupia się na drugiej stronie konfliktu – samych wikingach. Autor, stosując podobny zabieg jak w rozdziale pierwszym, prezentuje czytelnikowi najważniejsze postacie i przywódców wikingów, których działalność miała bezpośredni wpływ na dzieje Franków. Poprzez ujęcie indywidualnych biografii wodzów i dowódców Kulesza nie tylko przybliży strategię i taktykę stosowaną przez Skandynawów, ale również daje wgląd w ich motywacje, strukturę dowodzenia oraz realia codziennego życia wojennego.

Na szczególną uwagę zasługuje pierwszy podrozdział tego rozdziału, który w sposób klarowny i przekrojowy tłumaczy genezę wikingów na terenach dzisiejszej Francji. Autor analizuje zarówno przyczyny wewnętrzne, takie jak przeludnienie, struktury dziedziczenia i zmiany społeczne w Skandynawii, jak i czynniki zewnętrzne, w tym polityczną

słabość państwa karolińskiego oraz bogactwa zachodnioeuropejskich ziem, które przyciągały łupieżców.

Jednym z ciekawszych fragmentów całego rozdziału, a nawet całej książki, jest bez wątpienia podrozdział ósmy, w którym autor przedstawia sylwetkę jednego z najsłynniejszych wikingów w historii – Ragnara Lodbroka. Postać ta, spopularyzowana we współczesnej kulturze masowej, zwłaszcza za sprawą seriali telewizyjnych, zyskała status niemal legendarnej. Kulesza z dużą starannością oddziela historyczne fakty od mitów, rekonstruuje możliwy przebieg życia Ragnara na podstawie dostępnych źródeł historycznych i sag. Dzięki temu czytelnik ma okazję skonfrontować fikcyjne wyobrażenie znane z popkultury z rzetelnym ujęciem naukowym, co czyni ten fragment nie tylko pasjonującym, ale i wyjątkowo wartościowym poznawczo.

Czwarty rozdział książki stanowi swoiste odbicie rozdziału drugiego, jednak tym razem skupia się na uzbrojeniu i strukturze wojskowej wikingów. Autor w sposób systematyczny i szczegółowy przedstawia wyposażenie, jakim dysponowali skandynawscy wojownicy podczas najazdów na ziemie frankijskie. Szczególny nacisk położony został na omówienie łodzi wikińskich, które odegrały absolutnie fundamentalną rolę w militarnych sukcesach najeźdźców. Dzięki swej lekkiej, szybkiej, a zarazem odpornej na warunki morskie i rzeczne konstrukcji drakkary pozwalały wikingom na błyskawiczne przemieszczanie się, a także na zaskakujące ataki w głębi lądu, często na tereny pozbawione odpowiedniej ochrony.

W dalszej części rozdziału autor przybliży największe obozy wikingów, które powstawały na terenach zajętych podczas dłuższych wypraw. Miejsca takie jak obóz w Rouen czy niektóre nadmorskie fortyfikacje w Irlandii czy Anglii zostały opisane jako punkty strategiczne, pełniące funkcję zarówno militarną, jak i logistyczną. Kulesza analizuje ich strukturę, funkcjonowanie oraz znaczenie w kontekście długofalowej obecności wikingów na kontynencie.

Rozdział zawiera również analogiczne do wcześniejszego opisy uzbrojenia, liczebności armii oraz struktur dowódczych. Autor przedstawia typowe uzbrojenie wikińskiego wojownika: hełmy, kolczugi, tarcze i topory z uwzględnieniem różnic wynikających z pozycji społecznej oraz dostępności zasobów. Co ważne, nie brakuje także omówienia taktyk stosowanych przez wikingów, zwłaszcza w kontekście szybkich rajdów, oblężeń i potyczek z oddziałami frankijskimi. Ostatni podrozdział rozdziału skupia się właśnie na taktyce, ukazując, w jaki sposób mobilność, zaskoczenie i znajomość terenu decydowały o skuteczności wikińskich ataków.

Całość rozdziału stanowi doskonałe uzupełnienie obrazu wikingów jako nie tylko brutalnych najeźdźców, lecz także doskonale zorganizowanych i świadomych strategicznie wojowników, których przewaga technologiczna, zwłaszcza w kwestii floty, stanowiła jeden z kluczowych czynników ich sukcesów.

Piąty rozdział książki stanowi swoiste wytchnienie od dotychczasowego, intensywnego opisu działań wojennych. Tym razem autor przenosi czytelnika w bardziej obyczajową i kulturową sferę życia wikingów. Rozdział ten poświęcony jest sposobom świętowania zwycięstw, ucztom, pieśniom oraz rytuałom związanym z upamiętnianiem poległych wojowników.

Kulesza w obrazowy sposób przybliża, jak wyglądały uczty organizowane po zwycięskich bitwach. Były one nie tylko formą odpoczynku, ale też ważnym elementem budowania wspólnoty i umacniania pozycji wodzów. Opisane są zarówno rytualne toasty, jak i odświętne

śpiewy oraz występy skaldów wędrownych poetów, których zadaniem było utrwalanie bohaterskich czynów w pieśniach.

Szczególnie interesującym elementem rozdziału jest przytoczenie opisu uczty pozostawionego przez arabskiego podróżnika Ibrahima ibn Jakuba. Obserwując skandynawskich wojowników, porównał ich okrzyki do „zwierzęcych wrzasków”, które, choć dla obcego ucha mogły brzmieć barbarzyńsko, miały swoje znaczenie rytualne i emocjonalne. Ten fragment tekstu rzuca światło na sposób, w jaki zewnątrzni obserwatorzy odbierali północnoeuropejskie zwyczaje wojenne i sposób świętowania.

Rozdział kończy się refleksją nad sposobami upamiętniania poległych. Wikingowie otaczali swoich wojowników dużym szacunkiem: stawiano im kamienie pamiątkowe, tworzone pieśni, a nierzadko również organizowano symboliczne pogrzeby z całym orężem. Dla kultury wikińskiej śmierć na polu bitwy była powodem do dumy, a pamięć o poległych była żywa jeszcze długo po ich odejściu.

W ten sposób piąty rozdział nie tylko wzbogaca obraz epoki, ale także pozwala czytelnikowi na chwilę zatrzymania i spojrzenie na codzienność oraz duchowość tamtych czasów z perspektywy pełnej emocji, rytuału i pamięci.

Uważam, że *Imperium Franków i wikingów* autorstwa Przemysława Kuleszy to dzieło monumentalne, które w znaczący sposób wzbogaca polską literaturę historyczną. Autor z niezwykłą starannością i rzetelnością przedstawia fascynujący okres najazdów wikingów na państwo Franków, przybliżając czytelnikowi zarówno realia polityczne, jak i militarne tamtych czasów. Szczegółowe opisy działań zbrojnych, taktyki oraz życia codziennego, oparte na ogromnej liczbie źródeł, budzą podziw i świadczą o głębokim zaangażowaniu badawczym autora. Dzięki tej publikacji polski czytelnik ma możliwość zapoznania się z tematyką, która dotychczas była w naszym kraju opracowywana raczej pobieżnie.

Rec. Maciej Biernacki

### „STUDIA HILDEGARDIANA SARIENSIA” 10/2023

W początkach jesieni roku 2023 na Śląsku odbył się XVII Międzynarodowy Festiwal Twórczości Religijnej *Fide et Amore* obejmujący wiele interesujących wydarzeń, w tym jubileuszową, X konferencję naukową poświęconą kwestiom sytuującym się w szerokim spektrum zagadnień związanych z osobą św. Hildegardy z Bingen (1098-1179) i jej dziełami. Festiwalowi nadano tytuł-hasło: „Proprium de sanctis vel Niebieskie Jeruzalem”, konferencji natomiast przyświecało motto „Anima hominis symphoniam in se habet et symphonizans est. ŚWIĘTYMI BĄDŹCIE”. W niniejszej recenzji skupiam się wyłącznie na zawartości 10. zeszytu „Studia Hildegardiana Sariensia” (dalej: SHS), w którym zamieszczone zostały teksty dokumentujące minione wydarzenie naukowe.

Tom liczy 194 strony, więc objętościowo jest porównywalny z poprzednimi (o 9. tomie nie mogę niczego napisać, ponieważ nie miałem go w rękach). Tradycyjnie, materiał rozdzielony został na trzy zasadnicze części: „Teksty źródłowe i artykuły” (s. 15-82); „Omówienia, recenzje, varia” (s. 83-163); „Dział nut” (s. 165-190). Pozostałe strony zostały przeznaczone